

II. NÁBOŽENSTVÍ A JEJICH DĚJINY

1. JUDAISMUS I. DĚJINY

a. Chronologie: základní periodizace dějin prejudaistického a judaistického náboženství (do rabínského judaismu včetně).

b. Pre-judaistické hebrejské náboženství, raný judaismus a rabínské hnutí: dějiny a obsah. Doba železná: pantheon a JHWH v „dějinách boha“; chrámy a kultická praxe.

c. Nejstarší judaismus, tj. exilní a poexilní (doba perská): hlavní rysy raného judaismu; kalendář a svátky; systém obětí a očištění; charakteristiky judaismu v době hellénistické a římské (zejm. apokalyptika, pojetí času); proudy: esejci, farizeové, saduceové; synagoga.

d. Rabínský judaismus ve svém formativním období: podmínky vzniku; koncept dvojí Tóry; Mišna, Talmud (členění a názvosloví), midraš; principy rabínského výkladu.

e. Středověké židovské myšlení. Židovské osvícenství. Liberální judaismus.

- Čapek, F. *Archeologie, dějiny a utváření identity starověkého Izraele*. Praha: Vyšehrad, 2018, studentem vybraná kapitola. Alternativně: Sláma, P. “Starozákonní minimalisté” In: P. Sláma, P. M. Prudký (ed.). *Tesáno do kamene, psáno na pergamen, tištěno na papír. Příspěvky ke starozákonní hermeneutice*. Jihlava: Mlýn, 2008, s. 207-223.
- Berlejung, A. *Náboženské dějiny starověkého Izraele*. Praha: Vyšehrad, 2017, s. 88-104, 109-111, 114-117, 155-191, 217-232, 249-254.
- Miller, P., D. *The Religion of Ancient Israel*. London: Westminster John Knox Press, Louisville, 2000, s. 106-130, 176-199.
- Sláma, P. *Tanu rabanan*. Praha: Vyšehrad, 2010, s. 24-91.

2. JUDAISMUS II. TRADICE A ZVYKY

a. Pojetí a rozlišení ortodoxního, konzervativního a liberálního judaismu. Kritéria. Racionalistická tradice. Kabala. Chasidismus.

b. Pojetí člověka v židovském náboženství. Nefeš, ruach, básar. Vzkříšení. Pojetí vlastní komunity, národa, „lid smlouvy“. Etapy v životě, narození, brit mila, bar micva, bat micva, manželství, svatba, vztah mezi mužem a ženou. Pohřební obřady. Košer stravování, odívání, sváteční zvyky.

c. Kalendář, letopočet, hlavní svátky a jejich náležitosti, postní dny. Šabat. Pojetí modlitby. Hlavními prvky a texty. Pojetí prostoru synagogy, náležitosti. Modlitba a synagogální liturgie.

- Stern, M. *Svátky v životě Židů*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 17-26, s. 27-35, s. 35-55.
- De Vries, P., S. *Židovské obřady a symboly*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 11-23, 190-215.
- Schubert, K. *Židovské náboženství v proměnách věků*. Praha: Vyšehrad 1999: 40-46, 183-190, 190-226.
- Newman, J., Sivan, G. *Judaismus od A do Z*. Praha: Sefer, 1998.

3. KŘESŤANSTVÍ I. STAROVĚK

a. Nejstarší období: předpoklady vzniku křesťanství (židovské pojetí času, mesianismus); postava Ježíše: termín “Syn člověka”, otázky historicity, např. zmrtvýchvstání, sebe-vědomí, působení a učení, dobové paralelnosti židovské a antické; mnohost, charakter a geografické

zasazení křesťanských proudů (dle novozákonní i mimokanonické kř. literatury); typy eschatologie; rané křesťanství v poměru k judaismu.

b. Od apoštolských otců po Chalkedonský koncil (r. 451): apoštolští otcové, apologeté; gnóse; pronásledování (doba, charakter a účinek); mnišství na Předním východě; kanonicita a kánon Nového zákona; křesťanství po konstantinovském obratu: role biskupů, církev a stát, ariánská kontroverze – ekumenické koncily (zejm. vztah Syna a Otce; přirozenosti Syna); Trojice.

- Lane, T. *Dějiny raně křesťanského myšlení*. Praha: Plzeňská, 1999.
- Pokorný, P. *Úvod do Nového zákona*. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 269-280.
- Scott, J., J., Jr. *Jewish Backgrounds of the New Testament*. Grand Rapids, Baker Academic, 1995, s. 262-323.
- Vouga, F. *Dějiny raného křesťanství*. Brno: Vyšehrad, 1997.
- Trilling, W. *Hledání historického Ježíše*. Praha: Vyšehrad, 1993, studentem vybraná kapitola.
- Flusser, D. *Ježíš*. Praha: Oikúmené, 2002, s. 97-115

K jednotlivým tématům pro část “a” i “b” lze použít i odpovídající oddílky v jednom anebo všech z násl. titulů:

- Chidester, D. *Christianity: A Global History*, San Francisco: Harper Collins, 2000.
- Hazlett, Ian (ed.) *Rané křesťanství. Počátky a vývoj církve do r. 600*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008.
- McGrath, A. *An Introduction to Christianity*. Oxford-Cambridge: Blackwell, 2001.

4. KŘESŤANSTVÍ II. OD STŘEDOVĚKU PO SOUČASNOST

a. Učená a lidová náboženská kultura středověku. Vztahy středověké učené a lidové kultury; komunikace mezi kulturními vrstvami. Středověké učené kosmologie; učená pojetí přirozeného a nadpřirozeného. Folklórní mytologie středověku. Mimosvětské bytosti v učené a lidové kultuře (andělé a démoni, strašidla, reventanti, zjevení světců). Učený a lidový antiklerikalismus a náboženská disidence.

b. Otázka reformy církve a reformace. Reforma církve v historii, konciliarismus. Reformace. Česká reformace, její teologické charakteristiky. Tři hlavní proudy světové reformace, teologické odlišnosti německé, švýcarské a anglické reformace.

c. Vztah osvícenství k náboženství a křesťanství. Věda a spor o vládu nad vzděláním. Antikřesťanské motivy ve Francouzské revoluci. Modernismus v křesťanství, teologická témata, postavy. Italský fašismus, nacionální socialismus a reakce církví. *Mit brennender Sorge*. Němečtí křesťané. *Bekennende Kirche*. Komunismus, *Divini Redemptoris*, antitotalitářství a antikomunismus.

- Gurevič, A. J. *Nebe, peklo, svět: Cesty k lidové kultuře středověku*. Jinočany: H & H, 1996, s. 19-92.
- Lambert, M. *Středověká hereze*. Praha: Argo, 2000, s. 21-75.
- Le Goff, J. *Intelektuálové ve středověku*. Praha: Karolinum 1999, s. 7-23, 68-83.
- Schilling, H. *Martin Luther*. Aleph 2017, s. 105-209, 336-363.
- Burleigh, M. *Třetí říše. Nové dějiny*. Praha: Argo 2008, s. 212-239.
- Chenaux, P. *Katolická církev a komunismus v Evropě (1917-1989)*. Praha: Rybka Publishers, 2012, s. 50-71, 192-208.
- Milza, P. *Mussolini*. Praha: Volvox Globator, 2013, s. 563-569
- Israel, J. *Revolutionary Ideas*. Princeton University Press, 2014, s. 178-92, 180-204.

K jednotlivým tématům lze použít i odpovídající kapitoly a oddílky v titulu:

- McGrath, A. *An Introduction to Christianity*. Oxford-Cambridge: Blackwell, 2001.

5. ISLÁM I. ZÁKLADY ISLÁMU: Korán, sunna; Muhammad.

- a. Muhammad v islámském narativu.
- b. Korán: vznik, forma a interpretce
- c. Sunna: definice, zdroje a role
  - Hillebrantová, C. *Islám: Historie, současnost a perspektivy*. Praha: Paseka, 2017.

6. ISLÁM II. ISLÁM JAKO CIVILIZACE.

- a. Islám a antický svět
- b. Islámská filosofie a mystika
- c. Islámské právo
  - Kropáček, L. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 1993.

7. ISLÁM III. MODERNÍ ISLÁM.

- a. Islámské myšlení a modernita
- b. Islámské konfese v současnosti
- c. Islám a Evropa
  - Ostřanský, B. *Současný islám: Tendence a dynamika*. Academia 2018.

7. VÉDSKÉ NÁBOŽENSTVÍ A ŠRAMANSKÉ TRADICE

- a. Védské náboženství
- b. Klasický védský rituál.
- c. Greater Magadha a její náboženství.
- d. Upanišady.
- e. Džinismus.
- f. Indický buddhismus.
  - Vavroušek, P. „K védské literatuře, mytologii a kultu“. In *Védské hymny*, 3. rozš. a rev. vyd., Praha: DharmaGaia, 2000, s. 111-177.
  - Bronkhorst, J. *Karma*. Honolulu: University of Hawaii Press, 2011.
  - Williams, P. *Buddhistické myšlení*. Praha: ExOriente, 2011, s. 15-103.

8. HINDUISTICKÉ TRADICE

- a. Višnuismus
- b. Šivaismus
- c. Tantrismus a šaktismus
- d. Bhakti a santové.
- e. Neohinduismus a neovédánta.
  - Flood, G. *An Introduction to Hinduism*. Cambridge: CUP, 1996, s. 103-197, 224-249.
  - Válková, K. „Svámí Vivékánanda a jeho pojetí hinduismu: Indie v dialogu se západním modernismem“ In *Mé zlaté Bengálsko*. Praha: ExOriente 2008, s. 149-169.

9. BUDDHISMUS

a. Raný buddhismus.

b. Mahájánový buddhismus.

c. Tantrický buddhismus.

- Carrithers, M. *Buddha*. Praha: Odeon, Argo, 1994.
- Williams, P., Tribe, A. *Buddhistické myšlení*. Praha: ExOriente, 2011.

10. ČÍNSKÁ NÁBOŽENSTVÍ

a. "Čínské náboženství" / "lidové náboženství".

b. Taoismus.

c. Konfucianství.

- Sun, A. *Confucianism as a World Religion: Contested Histories and Contemporary Realities*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2013, s. 17-25.
- Yao, Xinzhong. *An Introduction to Confucianism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, s. 139-223.
- Clart, P. "Chinese Popular Religion." In: *The Wiley-Blackwell Companion to Chinese Religions, edited by Randall Nadeau*. Oxford: Wiley-Blackwell, 2012, s. 219-235
- Raz, G. "What is Daoism and Who is its Founder?" In P. Gray (ed.). *Varieties of Religious Invention*. Oxford University Press, 2015, s. 85-93.

11. MEZINÁBOŽENSKÝ DIALOG

a. Modely mezináboženského dialogu. Náboženský exkluzivismus, inkluzivismus, pluralismus, dialogický model. Hranice mezináboženského dialogu. Rozlišení mezi disputací a mezináboženským dialogem. Platforma pro náboženský dialog. Podoba argumentace zamezující náboženskému dialogu. Otázka pojetí vztahu k sekulárnímu státu. Praktická podoba a příklady současného mezináboženského dialogu a jeho předpoklady.

b. Mezináboženský dialog, apologie, disputace a tolerance v historické perspektivě. Tři příklady. Křesťanské apologie v Římě. Polemiky judaismu a islámu ve středověku. Argumenty a protiargumenty (Ibn Hazm, Šelomo ibn Adret). Vztah k jiným náboženstvím. Tolerance z nutnosti v Čechách v 15. – 16. století. Dialog tří konfesí, náboženský smír v Čechách a na Moravě. Otázka náboženské tolerance v raně novověké Evropě.

- Boušek, D. *Polemika judaismu s islámem ve středověku*. Praha: Academia, 2015, s. 23-95
- Macek, J. *Víra a zbožnost jagellonského věku*. Praha: Argo, 2001, s. 385-417
- Štampach, O., I. *Náboženství v dialogu: kritické studie na pomezí religionistiky a teologie*. Praha: Portál, 1998, s. 178-193.
- Kaplan B. J. *Divided by faith: religious conflict and the practice of toleration in early modern Europe*. Harvard University Press 2007, s. 294-333.

12. SOUČASNÁ RELIGIOZITA

a. Co se rozumí pod termínem „New Age“ a „západní/alternativní“, popř. „nenáboženská“ spiritualita? Jaký mají tyto termíny vztah k termínu „náboženství“ a k sobě navzájem? Jak jsou vnímány samotnými tradenty?

b. Jaký je vývoj alternativní spirituality ve 20 a 21. století a jaké kulturně-sociální procesy jeho vzruch ovlivnily? (sekularizace, privatizace, individualizace, hnutí hippies...)

c. Jaká je historie a současná situace alternativní spirituality v Česku?

d. Jaká je „theodicea“ a „eschatologie“ alternativní spirituality? Ukažte na příkladu.

- Hanegraaff, W., J. *New Age Religion and Western Culture: Esotericism in the Mirror of Secular Thought*. Leiden: Brill, 1996, s. 98-103.
- Hanegraaff, W., J. *Western Esotericism: A Guide for the Perplexed*. London: Bloomsbury, 2013, s. 18-44, 69-85, 102-118
- Hošek, P. *A bohové se vracejí: proměny náboženství v postmoderní době*. Jihlava: Mlýn, 2012, s. 85-101.
- Kostířová, Z., M. „Nenáboženská spiritualita jako (náboženský) diskurs: Spory o termín „náboženství“ perspektivou diskursivní religionistiky.“ In *Dingir* 3/2019.
- Kostířová, Z., M. „Rok 2012 v optice New Age.“ In *Dingir* 1/2011
- Sutcliffe, S., Gilhus, I., S. „Introduction.“ In S. Sutcliffe, I. S. Gilhus (eds.). *New Age spirituality*. Abingdon, New York: Acumen 2014, s. 1-13.

13. NOVÁ NÁBOŽENSKÁ HNUTÍ

a. Sociologické vymezení NNH (termíny „nové náboženské hnutí“, „sekta“, „kult“, vztah k mainstreamové společnosti a dominantnímu náboženství) a jejich právní postavení v ČR

b. „Životní cyklus“ nových náboženských hnutí (vznik, charismatická autorita, rutinizace charismatické autority, zánik x etablování), faktory radikalizace a denominalizace, kontroverze s NNH spojené („brainwashing“, „deprogramování“)

c. Mileniální očekávání (typologie, průběh, důsledky),

d. Život v nových náboženských hnutích: manželství, výchova dětí, další generace

- Cowan, D., Bromley, D. *Sekty a nová náboženství*. Praha: Grada, 2013, s. 101-106.
- Václavík, D. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Praha: Malvern, 2007, s. 37-41, 58-63.
- Vojtíšek, Zdeněk, „Koncepte milenialismu“, In Vojtíšek (et al.), *Konec tohoto světa: milenialismus a jeho místo v judaismu, křesťanství a islámu*. Praha: Dingir, 2012, s. 7-36.
- Vojtíšek, Z. *Nová náboženská hnutí a kolektivní násilí*. Praha: Dingir, 2009, s. 324-363
- Vojtíšek, Z. „Nový český konfesní zákon a právní postavení nových náboženských hnutí v České republice, In *Teologická revue* 74 (2), 2003, s. 197-206.
- Dawson, L. „Who Joins New Religious Movements and Why: Twenty Years of Research and What Have We Learned?“, In L. Dawson (ed.). *Cults and New Religious Movements*. Oxford: Blackwell, 2003, s. 116-130.
- Puttick, E. „Women in New Religious Movements.“ In Dawson, L. (ed.) *Cults and New Religious Movements*. Oxford: Blackwell, 2003, s. 230-244.